

Utbildningsdepartementet

U2025/00202

2025-05-14

Till u.remissvar@regeringskansliet.se
u.s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar: Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

Stiftelsen Friends (nedan Friends) är en barnrättsorganisation som arbetar mot mobbning, kränkningar och diskriminering – i skolan, inom idrotten och i digitala miljöer. Friends har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan* (SOU 2025:8) och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

Övergripande synpunkter

Friends välkomnar utredningens förslag om att införa mobbning som begrepp i skollagen samt ett nationellt centrum för skoltrygghet och mot mobbning. Dock saknas förslag som tar det helhetsgrepp som andra länder tagit i form av en nationell plan mot mobbning. Friends föreslår att det nationella centret får i uppdrag att ta fram en nationell plan mot mobbning, i vilken ett nationellt kartläggningsverktyg av kränkningar och mobbning behöver ingå.

Friends saknar förslag som tydliggör att kränkningar och mobbning som sker i barns digitala miljöer utanför skolan har bäring på trygghet och studiero i klassrummet. Ett positivt skolklimat med tillitsfulla relationer mellan elever och skolpersonal samt mellan elever och det förebyggande arbetet mot mobbning syftar till att ge barn sociala och relationella förmågor, inte bara i skolan utan även i digitala miljöer. Mobbning och kränkningar påverkar elevers skolprestationer, oavsett var de sker (Friendsrapporten 2024).

Friends ser det som mycket positivt att utredningen tydligt befäster hur det auktoritativa ledarskapet utgör grunden för en positiv skolmiljö, fri från våld, mobbning och kränkningar. Dock saknas förslag om hur arbetet bör ske.

Friends anser att utredningen i delar har ett bristfälligt barnrättsperspektiv, då de barn som har ett normbrytande beteende ibland inte ses som fullvärdiga rättighetsbärare. Friends vill särskilt lyfta att tillräckliga resurser för skolans arbete med stöd, elevhälsa, mindre elevgrupper och mer behörig personal är avgörande för att utredarens förslag ska kunna få tilltänkt effekt på trygghet och studiero.

Sammanfattning av Friends ställningstaganden

Friends tillstyrker följande förslag:

- Ordningsomdömen bör inte införas.
- Skollagen ska ange att det ska finnas skolregler för varje skolenhet. Skolreglerna ska beslutas av rektorn och förankras hos eleverna. De ska innehålla en plan för konsekvenser vid överträdelser av reglerna.
- Rektorn ska säkerställa att det på varje skolenhet finns gemensamma rutiner och förhållningssätt i arbetet med skolreglerna.

Friends tillstyrker med kommentar följande förslag:

- Skollagen ska ange att rektorn har ansvar för att upprätthålla trygghet och studiero.
- Skollagen ska ange att undervisning både bestäms och leds av läraren.
- Begreppet mobbning bör definieras i skollagstiftningen.
- Friends tillstyrker förslaget att ett nationellt centrum för skoltrygghet och mot mobbning bör inrättas
- Information om skolfrånvaro ska standardiseras och samlas in.

Friends avstyrker följande förslag:

- Skollagen ska ändras så att dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar tas bort.

Förtydliga rektorns och lärarens ansvar för ökad trygghet och studiero

3.1 Säkerställa att rektorn arbetar aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero

Friends tillstyrker förslaget att skollagen ska ange att rektorn har ansvar för att upprätthålla trygghet och studiero.

Utredningen belyser på ett föredömligt sätt vikten av det auktoritativa ledarskapet, i klassrummet och på skolan som helhet. Friends saknar förslag i utredningen på hur detta ska bli verklighet. **Friends föreslår** större fokus på auktoritativt ledarskap i lärarutbildningen samt i vidareutbildningarna.

Utredningen lyfter att *"För att kunna upprätthålla studieron behöver en rektor inte bara arbeta förebyggande utan rektorn behöver också arbeta både strategiskt och operativt. I begreppet upprätthållande ingår med vårt förslag alltså såväl det förebyggande arbetet som det operativa arbetet. I verksamheter med omfattande problem behövs som ett första led mer operativa åtgärder än förebyggande åtgärder."*

Friends vill betona att det finns en risk att det förebyggande arbetet får stå tillbaka när det upprätthålla blir fokus i lagstiftningen, men hoppas att utredarens förtydligande tas i beaktande när arbetet praktiseras.

3.2. Säkerställa att läraren kan fokusera på att undervisa utan onödiga hinder

Friends tillstyrker förslaget om att skollagen ska ange att undervisning både bestäms och leds av läraren.

Utredningen redogör på ett utmärkt sätt kring gällande rätt inom elevinflytande och Friends ser mycket positivt på att elevinflytandet inte begränsas. Friends delar utredarens bedömning om att det redan idag framgår att det är läraren som leder undervisningen och dess innehåll, men motsätter sig inte att ordet "bestäms" införs i skollagen då det verkar finnas tvivel kring detta inom lärarkåren och politiken. För att skapa en positiv skolmiljö, som främjar skolprestationer och deras demokratiska lärande, krävs att elever görs delaktiga och har inflytande, vilket belyses i utredningen och i Skolverkets kunskapsöversikt Skapa trygghet för lärande. Detta gäller särskilt vid framtagandet av skolregler, för att de ska efterföljas.

3.3. Möjliggöra för lärare att hantera mindre men frekventa ordningsstörningar på ett mer effektivt sätt

Friends avstyrker förslaget att skollagen ska ändras så att dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar tas bort.

Detta med hänvisning till rättssäkerheten och möjlighet till uppföljning. Om utvisning och kvarsittning inte dokumenteras finns en risk att rektor inte nås av informationen om elevens beteende och förutsättningar. Det kan även försämma dialogen med vårdnadshavare, då utvisning och kvarsittning är ingripande åtgärder som riskeras att uppfattas som godtyckliga utan dokumentation. Ofta upprepade fall av utvisning ur klassrummet riskerar även att eleven inte får sin garanterade undervisningstid, därför är dokumentation särskilt viktig med hänvisning till allas rätt till utbildning.

Utredningen lyfter att *"Det finns en risk att elever med funktionsnedsättning, psykisk ohälsa, svårigheter i det sociala samspelet eller koncentrationssvårigheter oftare än sina klasskamrater kommer att utvisas. I*

detta sammanhang vill utredningen uppmärksamma att om en utvisning föranleds av beteenden som är en del av elevens funktionsnedsättning kan detta betraktas som diskriminering. Detsamma kan också gälla för utvisningar som kan härledas till att skolan inte vidtagit skäliga åtgärder för att göra lärmiljön tillgänglig för en elev med funktionsnedsättning”.

Friends vill betona det utredaren beskriver ovan, särskilt eftersom många elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning idag saknar stöd, vilket Friends anser är en mer lämplig strategi för att skapa trygghet och studiero än disciplinära åtgärder. Elever med NPF löper högre risk att involveras i mobbningssituationer – i rollerna som utsatt, den som utsätter samt båda rollerna samtidigt. Att svensk skola garanterar dessa elever stöd, både i ämnesundervisning och gällande sociala och relationella förmågor, är av yttersta vikt.

Dokumentationskraven för skolpersonal bör fattas beslut om utifrån den helhetsbild som ges i *Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet (SOU 2025:26)*. Friends föreslår en genomlysning och tydlighet kring vilken dokumentation som ska prioriteras inom skolan utifrån alla berörda aktörer; elever, skolpersonal, rektor, huvudman och nationella värden.

4 Öka förutsättningarna för varaktigt förbättrad trygghet

4.2 Nordisk utblick om arbete mot trakasserier och kränkande behandling i skolan

Utredningen redogör på ett utmärkt sätt de vägval övriga nordiska länder gjort i arbetet mot trakasserier, kränkande behandling och mobbning i skolan. Friends saknar utifrån denna översikt konkreta förslag på hur arbetet ska ske i Sverige. Särskilt lyfts hur merparten av de nordiska länderna kartlägger kränkningar och mobbning på nationell nivå med möjlighet att titta på data även på geografiska områden, skolenheter och årskurser, något som idag saknas i Sverige.

Utredningen lyfter att arbetet med trygghet och studiero är komplext och att arbetet behöver anpassas efter varje skolas nuläge. Att varje skola regelbundet kartlägger kränkningar och mobbning är grunden för ett effektivt trygghetsarbete och Friends saknar ett förslag om ett nationellt kartläggningsverktyg av kränkningar och mobbning.

Verktyget behöver vara enhetligt och nationellt. Frågorna behöver vara utformade så att den information som elever och skolpersonal lämnar kan användas i trygghetsarbetet för att anpassa insatser och verksamhet. Därutöver är

det viktigt att på nationell nivå kunna jämföra skolor och kommuners trygghetsarbete och utveckling över tid.

Friends föreslår att Skolverket får uppdraget att ansvara för kartläggning av kränkningar och mobbning, eftersom Skolverket är ansvarig myndighet för den officiella statistiken om skolväsendet

4.3. Säkerställa nolltolerans mot trakasserier, kränkande behandling och mobbning i skolan

Friends tillstyrker förslaget att begreppet mobbning bör definieras i skollagstiftningen.

Den nuvarande lagstiftningen ställer höga krav på skolors och förskolors arbete mot diskriminering och kränkande behandling, vilket Friends anser är bra. Syftet är att åtgärder ska ske innan det blivit mobbning, vilket är en viktig princip där Sverige är ett föregångsland. Gällande de förändringar som föreslås i *Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet*(SOU 2025:26) om kränkande behandling har Friends för avsikt att adressera i det remissvar som tillhör den. Men att mobbning inte nämns alls i skollagen har skapat en begreppsförvirring.

Friends möter skolor som hävdar att de inte behöver ha insatser mot mobbning, eftersom det inte står i skollagen. Andra skolor pratar mycket om mobbning, men hittar det inte i styrdokumenterna. Forskning visar att den "doseringseffekt" som mobbning medför (det vill säga att under en längre tid utsättas för systematiska kränkningar) innebär mer allvarliga konsekvenser för den som är utsatt.

Sedan 2017 saknas Allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling från Skolverket. Skolors svårigheter att implementera evidensbaserade arbetssätt är väl kända. Även om Skolverket erbjuder en kunskapsöversikt och andra resurser är detta otillräckligt. **Friends efterfrågar** att Skolverket och berörda myndigheter utfärdar tydliga, forskningsförankrade rekommendationer för hur skolor ska arbeta för trygghet och studiero och mot kränkningar och mobbning.

Friends tillstyrker förslaget att ett nationellt centrum för skoltrygghet och mot mobbning bör inrättas

Regeringen har sedan 2022 initierat flera olika kartläggningar för att ta reda på hur elevers utsatthet ser ut, men dessa ger enbart en ögonblicksbild. Enstaka kartläggningar blir kostsamma och de ger inte heller skolorna möjlighet att arbeta utifrån resultatet och följa upp. I flera andra länder (såsom Frankrike och Irland, utöver de som redan nämns i utredningen) ingår regelbunden kartläggning med ett gemensamt verktyg av kränkningar, mobbning och trygghet i den nationella planen mot mobbning. **Friends föreslår** att centrets första uppdrag bör vara att ta

fram en nationell plan mot mobbning i samråd med svensk och internationell expertis.

När det nu sker stora omläggningar av skolpolitiken är det viktigt att det finns en samordnande aktör som har ansvar för att utvärdera, följa upp och utarbeta sammanhållna förslag för att stärka arbetet mot kränkningar och mobbning i svensk skola och att det finns en långsiktig plan för att säkra elevers trygghet.

5 Synliggöra och kartlägga frånvaro

5.2 Samla in och publicera uppgifter om frånvaro

Friends tillstyrker förslaget att information om skolfrånvaro ska standardiseras och samlas in.

Liksom vid kartläggning av kränkningar och mobbning behöver informationen kunna brytas ner på olika grupper, då huvudsyftet måste vara att få ökad kunskap om vilka elevgrupper som har omfattande frånvaro för att på det sättet skapa bättre förutsättningar för riktade insatser.

Var fjärde elev har stannat hemma på grund av otrygghet eller ensamhet. Bland de elever som utsatts återkommande för mobbning i skolan eller på nätet angav sex av tio att de stannat hemma för att de känt sig otrygga eller ensamma i skolan. Av dessa barn hade 18 procent återkommande skolfrånvaro. Elever med frånvaro på grund av otrygghet eller ensamhet har betydligt oftare icke godkända betyg i något av kärnämnen matematik, svenska och engelska. (Friendsrapporten 2024)

Friends ser dock ett fortsatt behov av förebyggande insatser, istället för åtgärdande. Att kartlägga förekomsten av mobbning och kränkningar är en del i det förebyggande arbetet mot skolfrånvaro. **Friends föreslår** att när en uppbyggnad av ett nationellt system för inhämtning och nedbrytning av data i skolan tas fram får Skolverket i uppdrag att samtidigt se över hur kartläggning av kränkningar och mobbning kan ske inom samma system.

Ärendet har föredragits av barnrättsjurist Lisen Bergquist, utvecklingschef Frida Warg samt forskningsledare och leg. psykolog Magnus Loftsson vid Friends.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Maja Frankel".

Maja Frankel
Generalsekreterare, Stiftelsen Friends